

Deze PDF bevat een keuze uit het boek
die door de auteur zelf gemaakt is

Daor emme Giele wir

Gastelse praot van Giel van Gastel

1e druk

2003

UITGEVERIJ VAN DE BERG ALMERE ENSCHEDE

Illustraties: Nelleke de Laat

Vor Hans z.g.

Vor Marja's, Suuskes, Johanne, Corre en Josse.

Vor d'n Eric en vor Lily's.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Gastel, G. van

Daor emme Giele wir ; G. van Gastel - Almere Enschede : Van de Berg

ISBN 90-5512-166-5

NUGI 480

Trefw. : Korte verhalen ; oorspronkelijk ; West-Brabants dialect

ISBN 9055121665

© M.P.J.W. de Koning, 2003 Wouwse Plantage

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of welke andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

www.uitgeverijvandeberg.nl & www.streekboeken.nl

OM TE BEGIENE

De tijd vliegt. In 1997 - om pesies te zijn op zondag 5 oktober - kwààm m'n jiste boeksken uit: *Giel van Gastel op z'ne praotstoel*. En nou zijn 'r werèmpel al wir zes jaor v'rbij. Toch is't net of 't giestere wààr, à we mee n'n ôp gezellig volk bij *De Feut* op de Mart in Gastel lusterde naor de môôie meziek en de prachtige liedjes van *Smidje Verholen*. Ik dèènk nog dikkels trug aon dieje zondag. Nôôt gedocht à'k zuvvel mèènze mì tà boekske van mijn 'n plezier kon doen.

Naoderàànd em ik van veul mèènze geword, wà se van mijn boekske dochte. De mjiste wààren 'r gelukkig goed over te spreke. Zelfs uit Ierlàànd kreeg ik post, nie te gelôôven, ee.

Harrie Zandbergen, jin van de manne die van mijn officiêl 'n boekske gekregen ààr, zee tegen mijn: "Toen'k begon te leze, pakte-n-ik al gelijk 'n pen. In m'ne Gastelse woordelijst ààr ik vescheie worde uit jouw boekske nog nie staon."

Jammer genogt is Harrie d'r nie mjir. Aol wie mì't Gastels bezig is, wit wà-d-Harrie d'rvor gedaon eet, ee. We zullen altij aon 'm blijve dèènke. Ik kreeg n'n brief van d'n broeder die mijn in d'jiste klas van de laogere school ee ljrre lezen en schrijve. IJ tikte mijn op m'n viengers en ij ààr wir 's gelijk. D'n ôfdbroeder ààr mijne naam van *Miechel* mee 'n *ch* net as in *Mechelen* in *Michel* (op z'n Frààns uitgeproke) veràànderd en ikke mar dèènke, dà't d'n broeder van d'jiste klas gewiest ààr.

N'n Gastelèèr die nou jimmaol in Limburg wont, schreef mijn dà-t-ie sommigte kleine veraoltjes al 's jidder geword ààr in Essen of Kalmtout. Dà kan kloppe, waant ik em 'n paor mopkes in't Gastels naoveteld van mjister Tireliren (zo jitten ie echt, wor) uit Essen. IJ wààr de man die van de Kiekenoeve daor 'n museum gemaakt eet.

D'r wààr ok nog iemaand van Kuivezàànd die s'n eige afvroog, wùrrom à'k de letter *n* liet staon aon't èènd van n'n ôôp woorde. We spreke die *n* ommes nie uit, zee ie. Ik ààr vor die *n* wel degelijk 'n reje: in't Algemjijn Nederlààns schrijve we die *n* ok, al spreke w'm nie uit. Ik wou in m'n boekske zo dicht mogelijk bij de spelling blijve die we aommaol in't school geljird emme. Vandaor die *n*.

Mar ge zul wel gemerkt emme, dà'k in di boekske die *n* weggelaoten em op aolle plekke waor w'm niet uitspreke. Ik zijn zogezeed bekjird. D'r zijn prakties gin dialectschrijvers die die *n* wel schrijve. Wùrrom zou ik dan 'n uitzdònderieng wulle zijn, ee?

Ik em nog iets in't schrijve veràànderd. Gullie wit aommaol dà wij in West-Braobàànt de *h* normaol nie uitspreke. Overal waor die eigelijk zou motte staon, em ik in mijn jiste boekske 'n kommaatje gezet. Dà doe vedder ok niemaand. Dus zijn ik in di boekske daor mar mee gestopt, b'alve(door zied 't gelijk) à't àànders nie goed te volgen is.

't Môôiste kommetaor kreeg ik jil onvewachts. Ik liep in Roozedaol in de Brugstraot, toen iemaand op de fiets tegen mijn riep: "Ee Giel, 'n môôï boekske, wor. Ik zijn nou bij 't mosgat." Ik wies gelijk wà-t-ie bedoelde. In mijn jiste boekske vetel ik over n'n buurman van bij dònns uit 't straot die mijn iets prebeerde wijs te maoke. Ik moes bij volle maon zeuve kjiirre ròdnd 't uis lóôpen en dan vor 't *mosgat* gaon ligge. Dan zou ik m'n tàànde uit m'ne mòdnd kunnen aole net as ij. Dus ik kon m'n eige goed vorstelle oe wijd a-d-ij al mee leze wààr, ee.

In di boekske staon wir van aolderlei dienge. Veul em ik geschreve vor d'uitzendieng van 't *Braobààns Uurke dà-d-Omroep Braobàànt* van september tot juli iedere zondagmiddag laot worre. Dinsdags zèènde ze dà dan mjistal nog ne kjiir uit.

De drie sprookjes van *D'n Eftelieng* die flee't jaor verschene zijn, staon nie in di boek. 't Boek waor die in staon - saome mee j sprookjes in nog vijf ààndere dialecte - is ommes nog volop te krijge, ok in Gastel.

Van de wienter em ik in Gastel 'n toespraak meugen ouwe over 't wielrenne. Dà kwààm zo: Cees Aonraad wààr in 1952 kampioen van Nederland bij d'ammeteurs geworre op Zààndvôört. Fefstig jaor laoter wààr daor ròònd Kesmus 'n tetôônstellieng over in *De Drie Snoeke*. En om die t'opene moog ik wà komme vetelle. 't Wààr op ne vrijdaggenaoved, vor veul mèènse ginne makkelijken aoved, dus d'r wààr nie feul volk. Wie m'n veraol toen gemist eet, kan 't nou in di boekske toch leze.

Ik oop dà gullie aon m'n tweede boekske ok wir plezier zult beleve. A't m'it leze nie wult lukke, prebeer 't dan mar gewôôn ààrdop. Mjistentij gao-g-'t dan gelijk stukke beter. En à g'iets aon te merken et of te vraoge, dan witte me wel te vienen, ee.

De groete van Giele. Pindùrp, zomer 2003

Tel. 0165 379480

(Ik zijn nie altij thuis, wor; dà sou m'ne baos nie leutig viene.)

OE IS'T NOU MI'T GASTEELS?

"Oe is't nou?" Oe dikkels vraoge mènse dà nie aon mekaore! Sommetije is 'r dan iemaand ziek of 'n bietje kwakkelend. Of 't is gewôôn zo mar 'n vraog. D'mao begiende dan vaneiges te buurte. Ge kent dà wel, ee.

Nou w'in di boekske toch over 't Gastels bezig zijn, meuge wij òòns eige ok wel 's afvraoge oe 't m'it Gastels eigelijk gesteld is. Nie dà 't Gastels te vegelijken is mee ne pesjent die op stàarve nao dôôd is, dà nou ok nie. Mar toch...

Zij nou 's jirlek. Praote gullie thuis aommaol altij nog Gastels of - agge nie van Gastel komt - de taol die ge van oe moeder geljird et? Jirlek zijn, ee. Ik dèènk dà te mjiste van jullie nog wel veul woorde en vooral klàanke van vroeger gebruike. Dà wel, mar volges mijn is 'r dag en nacht veschil m'it te taol van jullie jonge jaore.

En dà's jil begrijpelek. N'n ôp woorde worde nou nie mjir, omdà ge ze nie mjir nôôdeg et. Dèènk aljin al 's aon aol die ouwe beroepe die prakties jimmaol uitgestorve zijn. De taol die à taorbij worde, bestao glad nie mjir.

Ok zijn 'r woorde die bevobbeld vor òòns opoe jil gewôôn wàare, mar die òòns vaoder en òòns moeder al nie mjir gebrükte. Oòns opoe àar 't altij over 't *vier* in de kachel, wij zèège gewôôn *vuur*. Ze von ok aolles zo *dier* in plek van *duur*. 't Woord *ieveràans* klòònk in eure m'òònd vertrouwd, mar à-d-òòns vaoder 't gebrükte, vonne wij dà-d-eigelijk al 'n bietjen ouwerwets. Ik em ok wel 's 't woord *sewije* vor *soms* gebrükt, òòns vaoder zee dà altij, mar ik worde m'n eige praote. Dà sijn nog mar 'n paor vorbeelde genoemd, zo zijn 'r wel òònderd mjir.

A'k erges over dialect mag komme praote, merk ik dà goed genogt. Zo-drao'k woorde opnoem, kenne de mjiste ze nog goed. "O ja, dà's waor ok", wor ik dan dikkels zèège, mar zelf gebruiken is t'r ààmper nog bij. Wà'k mar wul zèègen is, dà stillekes aon n'n ôôp van 't echte dialect velore gaot. Avvetoe wor ik nog wel 's 'n echt ouw Gastels woord van iemaand die al n'n êêle tijd Gastel uit is. Zo vroeg Cees Aonraad van de wienter aon mijn of ik 't woord *piteloweje* kende. Ik ààr 't nog nôôt geword. 't Is wier gebrùkt vor 'n soort van *bokske sprienge*.

Over 't echte ouwe Gastels gesproke. In 't Gastels van mijn jonge jaore worde gij veul mjir de *ie* as in àànder dialecte uit d'n omtrek. Omdà wij in D'n Bos aon't school gienge, konne wij goed vegelijken, ee. In Gastel zèège ze *mies* vor *mis*, *klieme* vor *klimme*, *biene* vor *binne*. Is dà nog zo? Laot 't mijn bij gelegenèd 's wete.

Ok echt Gastels is de *àà* in bevobbeld *stààrk*(= sterk), *wààrk*(= werk), *ààrte*(= erwten). Vor mijn gevoel is die *àà* ok aon 't uitstààrve. (Wie gebrùk trouwes 't woord *uitstààrve* nog? Jirlek zijn.) Oòns vaoder gieng as jong manneke bij n'n boer op *Kjittestee*(= Keetestede) tegen Bos-senôôte(Bosschenhoofd) aon 't wààrk. Diejen boer jitte *Lààuw d'Aàr-der*. As jongeske begreep ik nog nie dà t'n echte naam van zijn *Lauw de Herder* wààr. Ouwere mèènse zeejen ok *Aàrmes*, terwijl nou aolleman wel *Ermes*(= Hermes) zal zèège.

Overall, ok buite Braobàànt, is t'r op d'n ôôgenblik veul te doen over dialect. Ok jonge mèènse vienen 't steeds belangrijker, dà't dialect bewaord bleft. Liedjes in dialect zijn jil geliefd. Dèènk mar 's aon *Rowwen Hèzze* bevobbeld. Zullie liedje 't *Is 'n kwestie van geduld* lieg t'r nie om. Die manne uit America in Midden-Limburg gaon 'r grôôt op dà s'n 't dialect zienge. Terwijl ennigte jaore geleeje d'r mar genogt van zullie leeftijid wààre die t'r eige vor d'r dialect schaomde.

Aolle jaore zo ròònd vastenaoved krijg 't dialect wir n'n douw de goeie kàànt op, viene sommigte. Ik mot zèège, dà't sprookjeskrààntje van Gastel(2003) d'r over 't algemjin prima uitzààg. Op De Zeg ààre ze d'r ok

goed wàark van gemaakt. Mar d'r veschijn ok veul bocht. 't Aàrgste vien ik altij de foute mee *ne*, *d'n* en *dieje*. D'r zijn steeds mjr mèense die dèenke à se Braobààns praote à se overal *d'n* en *dieje* vor plakke. Dà's netuurlek jimmoal fout. Eènkelt vor woorde die in't Braobààns mannek zijn meude *ne*, *d'n* of *dieje* zette. Nou zijn 'r ier en daor wel veschillen in dialect. Op sommigte plekke kunne ze rustig zèège *ne fiets*, terwijl ik dà nie over m'n lippe kan krijge. Vor mijn is 't woord *fiets* zo vrouwelek as wà.

Ok mèense van wie g't nie sou vewachte, maoke soms foute. Zo em ik 's ne zanger van 'n Braobààanse/Gastelse volksmeziekgroep 'n veraol worre vetelle, waorin ij 't ààr over *d'n el*. Zullie vaoder zou 'm aon z'n ôôre getrokken emme, waant ij ààr netuurlek motte zèège *d'el* (= de hel). Zo ziede mar, we kunnen 't meej gin dònnderd pèerde tegenouwe. Stillekesaon - 'k zee 't daornet al - kom-d-ok in 't Gastels de klad.

I

KUIVEZAAND

't Làànd van m'n jonge jaore

'T PARREDIJS BESTAO NIE MJIR

Soms em ik 't wel 's mè t'n jinne of d'n ààndere over Kuivezàànd en dan vraoge z'aon mijn of ik daor wir zou wulle gaon wonne. "Verlangde soms nie trug naor Kuivezàànd?"

Ik zal 't mar gelijk bekenne: 'k dèènk nog dikkels aon m'n jonge jaore in de Wulderstraot, mar d'r is daor zuvvel veràànderd, dà'k 'r nou nie mjir naor zou veruize.

Toen wij klein wààre, wààr aolles veul groener. Tussen d'akkers en de weie ààrde gij staolkàànte. Lààns de slôôte stond 't vol struikgewas en bij aol uize zààgde bôome en struiken aon de wààrf. In de graskàànte gruuje en bluuje van aolles.

Tegenover dònns uis stond n'n buketuin en daorachter lààg 'n grôôte wei. Lienks van die wei gruuje 'n verwulderd'eg meej rôôie meidoorn waor in't naojaor paopekannes aonkwààme. Rechts lààg neffe 'n smal baontje meej aon d'n jinne kàànt ne tuin van buuk en meidoorn en aon d'n ààndere kàànt 'n rij mee pote(= knotwilgen). Tenne dà baontje, wij noemden-'t altij 't *straotje*, lààg 'n ouw boederijke meej 'n grôôte schuur meej 'n riete dak. Achter 't steeke lààg n'n bogerd meej pruimen- en kriekebôome. 't Leek daor 'n bietje 't parredijs, zo môôie en zo rustig wààr 't daor. Om op dà boederijke te wonne wààr 't trouwes gin parredijs. 't Wààr n'n bouwval. Mar de netuur daor rommetom wààr schitterend.

In d'n baomes van '68 is aolles daor tege de vlakke gegaon. 't Boederijke wier afgebroke, de tuinen en de pote wiere gerôôid en de wei wier omgeploegd. 't Wier jinne grôôten kaolen blok mee akkerlàànd. Ge kon vetaon wel wijd kijke, mar 't parredijs wààr weg.

Kunde gullie nou 'n bietje begrippe, wùrrom à'k nie mjir trug oef naor de Wulderstraot op Kuivezàànd?

KUIVEZAAND IN DE KRAANT

D'r gebeurde toen wij klein wààre, netuurlek van aolles op Kuivezàànd. Mar dà wààr gin nuuws vor de kràànt. Toch ee Kuivezàànd ne kjiir de kràànt g'aold. Daornet ààr ik 't over 'n rij meej pote die in 't straotje schuin tegenover òòns uis stond, ee. Nou motte wete, dà sommigte van die pote ol wààre. Ze wààre kuis veslete of ze wààren ol gemaakt. In die pote zààt potgròònd die de goed kon gebruike, vandaor. En dan wààre wij d'r ok, de kleine jong. Wij klomme gèèren in die pote en lieten òòns eige dan deur d'olle stamme aon beneeje glije.

Leut dà m'ààre, dà kunde begriipen, ee. Toch spulde wij 'n gevaorlijk spelleke. We wiere mì te jaore gròòter en ok 'n bietje breejer, dus pasten òòns lijve nie goed mjiir in die stamme.

D'n bôòm waor wij 't liefststen in spulde, wier echt te smal vor òòns, ààre we gemerkt. Dus gòòide wij die dicht meej grasmatte. Dà wààr nie naor de zin van 'n paor meide die aon de gròòte weg wonde. Ze laoiden achter òònze rug jil de poot wir leeg. En toen kwààm 'r op ne mòòie zaoterdag in augustus, 't wààr straolend weer, 'n manneke van tenne de Bogerse weg(nou noeme ze die Peter Ceelen Keetweg) en dà kroop in de poot. IJ ààr dà-d-òòns dikkels zien doen. Ik dèènk à-t-ie te fel gewiest is om 'r in te kruise. 't Gieng in ieders geval nie goed. Jin van z'n bjintjes kwààm dwars in diejen olle poot te zitte en 't manneke kreeg 't gelijk flienck benààuwd.

IJ begon te kwèèke. Wij 'r naortoe om 'm t'elpe. Nou, dà fiel nie mee. Oe wij ok snokten en sleurde, ij bleef vast zitte. En mar blèète, dà-d-ààrm manneke. Ik wor 'm nou nog.

Oònderwijl stond 'r al 'n ôòpke volk bij de poot. D'n bakker riep "Eu" tegen z'n pèèrd, stopte tennen 't straotje en kwààm ok 's kijke. IJ gieng

naor z'ne waoge om 'n paor eierkoeke vor 't slachtoffer. Toen wààr òòns vaoder al bezig om de poot om t'akke. Dan kon't manneke laangs òònderen uit de poot bevrijd worren, ee. Zied 't vor oe?

't Manneke wààr d'r nie gerust op. Volges mijn docht ie dà-d-òòns vaoder 'm raok zou akke. IJ pakte wel n'n eierkoek aon.

't Duurden 'n êêwigèd vor't karwei d'r op zààt. Ik zien nog oe iemaand bij 't manneke ne schoen uittrok om 'm eindelek los te krijgen uit de stam.

's Maondags lààze w'in de kràànt, wà t'r bij òòns in 't straotje gebeurd wààr. Toen begreep ik as manneke al wà't wult zèège: *de kràànt breng lieges in 't làànd*. De veslaggever ieuw wel van overdrijve. Volges zijn wààr d'n jinnen eierkoek nao d'n ààndere de poot in gezeild. Daor wààr niks van aon. 't Manneke ee jinnen eierkoek aongepakt. Toen à-t-ie uit d'n bôòm g'aold wier, zàà'k dà-t-ie 'r aljin 't rààndjen afg'eten ààr. Sondag liep ie meej rôôï ôôgskes ròònd van 't blèèten, ee, mar ok van de molm die in z'n ôôge gekrope wààr.

DE JOKKER

In deze tijd van tillevisie en internet kund'oe eige nie mjir vorstelle, oe 't leve van vroeger bij òòns op Kuivezàand wààr. Veul mèènse leefde toen nog in 'n jil klein kriengeske. Ze gienge mjistal dichtbij naor d'r wààrk, elke zondag gienge ze aon de kerk en n'n èènke-lieng gieng jins in 't joar op beejvaort mee 'n bus. Wijer kwààme ze nie. En ouwe mèènse kwààme jimmaol nie mjir van de wààrf. Oòns opoe bevobbeld. Ze wonden op de Langenbààrg aon't spoor. Toch nie so wijd bij òòns uit de buurt. Mar z'ee nôôt bij òòns gewiest.

Zukke mèènse wààre blij à t'r volk kwààm. Dan worde z'oe 't op 't dùrp wààr. De post moes goed oppassen, àànders kwààm ie mì s'ne buiteroet nie klaor. Waant overal wouwe ze buurte. En d'n bakker en de kruienier wieren in de regel ok goed aon de praot g'ouwe.

In Gastel wààr t'r jin man die aolle daoge overal kwààm en dà wààr de Jokker. IJ jitte eigelek Akkermààns, mar zo kende'm gin man. Diejen bijnaom de Jokker ààr Jan te dàànken aon z'n wààrk. IJ brocht de kràànt ròònd en in de kràànt staon dikkels dienge die nie waor zijn, ee, ze zijn zogezeed gejokt.

De Jokker ààr gin tijd om te buurte, waant ij moes maoke à-t-ie de kràànt op tijd ròòndgebrocht kreeg. Op tijd wààr toen nog nie vor zeuven ure smorges, ee. Nou zou jin man dà-d-ok nie vor mekaore krijge, ok al zou ie in ne reesauto ròòndrije. De Jokker dee 'r op z'n fietske zo goed as jil d'n dag over, vor à-t-ie jil Gastel g'ad ààr. IJ dee z'ne roet altij in 'n raozende vaort. Overal kenden ie brievebusse, raomkes en bovelichte waor ie de kràànt dur naor biene gôôide. En à t'r niks ope stond, dan propten ie de kràànt tussen klienk van de deur. Zo reej ie dur Gastel, ne wielrenner wààr t'r niks bij.

Ge kon 'm jil wijd aon worre komme, waant overal waor ie z'ne kràant afgaaf, gienge d'ònde tekjir. Dà wààr de Jokker z'n eigenste schuld. IJ schol jil ònderwege op d'ònde, ij tergde ze en maakte ze gewôon dol. Ginne wònder dà se raozend wieren à—d-ij d'r aon kwààm.

Agge daor nou op trugkekt, ààr de Jokker 'n slaovebestaon. Jil de week dur jil Gastel de kràant ròndbrenge en aolle zaoterdaoge ok nog op mjiste plekke om geld motte. Dà wààr eigelek nie mèenselek mjir. En toch ee-t-ie bij mijn wete mar twee kjiere ginne kràant afgegeve. Ne kjiere wààr 't in de wienter bjistachtig slecht weer en dan is nog 's gebeurd à-t-ie in Gastel nie wijer kwààm as de Feut of Dekker Tak, dà weet ik nie pesies mjir. Wà wààr 't geval? D'n Oekse Pjir van de Langenbààrg wààr 25 jaor getrouwd en die riep de Jokker biene vor 'n borreltje en van 't jin kwààm 't àànder. En toen krege wij op Kuivezàand 's àànderendags twee kràante.

Mèensen as de Jokker zijn d'r nie mjir. Die oeve d'r ok nie mjir te zijn. Toch em ik di stuksken over zijn geschreve, waant laoter praot niemaand mjir over mannen as ij. En op d'n duur gelôofd ok niemaand mjir dà mannen as ij ok echt bestaon emme.

Dùrrom di stukske bij wijze van stanbeeld.

KESMUS OP KUIVEZAAND

Ik zijn in 't olleke van d'n oorlog op Kuivezàand gebore. Kuivezàand, dà sijn zo wà-d-uizen en boederijkes op n'n 'ôp, ge wit wel, tusse Gastel en d'n Ouwenbosch.

Zodrao'k m'n kleine kemunie gedaon àar, moog ik net as de mjiste kienders bij òòns uit straot meej Kesmus meej jil 't ùsouwe meej naor de Nachtmies. Dà wàar toen wezenlek nog 'n Nachtmies.

't Kon piekedòdnker zijn, à wij meej jil de buurt 's morges om 'n uur of drie te voet aon de basseliek van d'n Ouwenbosch gienge. De mies begon om vier ure, mar 't wàar van òòns uit al gàuw 'n alf uur lôpe vor òòns kleine kienderbjintjes en we moessen op tijd in de kerk zijn, ee, waant àanders àarde gin plek mjr. Gelôf tà mar gerust.

Oònderwege wier d'n ôp meej kerkgangers steeds grôter, d'r wier weinig gezeed. De mjiste grôte mènse wàare stiller as àanders in de kesnacht. Aljin de kleine jong worde gij af en toe tege mekaore bezig.

Om goed alf vier stonne we dan in de kerk, daor bràandde zo vroeg nog mar àamper licht. Stillekes liep de kerk vol. En à tan net vor vier ure aolle kèesse rònd 't altaor aongestoke wiere, 't urgel begon te speule en jin vor jin de l'àampen aongienge, dan docht ik echt, dà'k in d'n emel terecht gekomme wàar. 't Koor zong de kesliedjes die we van 't school kende, de Mies wàar pòntefikaol meej drie jirre, de wierôk ieng al vlug dur jil de kerk en ge begon de kèesse te ruke. Nao d'jiste Mies wiere d'r nog twee gedaon. Wel 'n jil stukske gàuwer mar aolles in 't aolles zàate we toch dik twee uren in de kerk. En dan dur de kouw aon ruis. Iederjin wàar opgerùmd, overal riepe ze "Ne Zaolige Kesmus, ee!" tegen mekaore. "Vastgelijken ee!" wier d'r dan teruggeroepe. 't Leste stukske deje we, wie 't jiste-n-aon de wàarf wàar.

Biene rookte de koffie. Oònder d'olielàamp zàate we mì s'n aollen aon taofel kedetjes t'ete. Mar jist ààre we netuurlek nao 't Keskieneke gekeken in de kesstal. Vor de nachtmies wààr 't kribbeke nog leeg en nou lààg daor mì't terugkomme zo mar injins dà Kieneke te straole tusse d'n os en d'n ezel en Maria en Jozef. 'n Echt wòònder vonne wij dà-d-as kienders. Nao 't ete wouwe we nie mjir slaope. Da konde net dèènke. Trouwes, 't begon al licht te worre. Jil d'n dag deeje we spellekes en tege d'n aoved wiere de jongste van òòns zo lui, dà we 't liefste mar gelijk in bed gekrope ààren. Mar g'ieuwd'oe eige grôôt, ee.

En zo is 't meej Kesmus ne kjir gebeurd, dà we niks mjir van mekaore konne vele en ruzie begonne te maoke. Jin van mijn zusse - ik zal d're naom nie noeme, 't is zo al ààrg genogt - gieng mijn mì te gluujende kachelpook te lijf. Ik em 'r jaoren 'n littjikkentje van in m'n gezicht g'ad. Oòns moeder docht, à se gek wier. Ze pakte-n-'t Keskieneke-n-uit de stal en gôôide-n-'t in de boveste laoi van de grôôte kas. Daor konne wij nie jin, twee, drie bij.

"'t Keskieneke is nie for jullie gekomme," riep ze en wij aommaol blèètend aon bed.

Mar dà's mar jinneke kjir gebeurd, wor. Vor de rest prebeerde we meej Kesmus altij lief te zijn. En zo wor 't ok, wà gullie?

Pindùrp, mì't fjist van Driekoninge 1998

II

BIJ WIJZE VAN SPREKE

Bij wijze van spreke is d'oudste rubriek van *Omroep Braobàànt*. 't Is de bedoeling te raojen over welk woord 't stukske gaot dà-d-in veschillende Braobààanse dialecte wor vorgeleze. A g'op tijd reageert, kunde daor ne môôie prijs mee j vediene.

Ier zijn ennigte van die stukskes afgedrukt van de leste jaore. Ik em ze nie aommaol zelf vezonne, sommigte em ik vetaold. Op de leste bladzij van dî-d-ôôfstuk viende d'oplossieng, à ge die dikkels nie sou wete.

BÒNSEM

Van de week ààr 't 'r vandege gespjird bij Wanneze, d'n tieteboer. Dà kwààm zo: dieje vèènt ouw feul van tiete en mì tieje vogelpest is ie dus jimmaol nie blij. De Wannes is gèèf begaon mì te netuur, motte wete en durrem motte z'n tiete los ròndlôôpe en ok bruuj tie aolle jaore zelf z'n pielekes uit. Of beter gezeed: ij laot die uitbruuje dur 'n kloek, 'n broedse tiet, netuurlek. En nou moesse die jonge tietjes jirdaogs uitkommen en nou wààr toch jil dieje nest mee eiers leegerôôfd!

't Is gedomme of t'r d'n duvel mee spult, ' gromde de Wannes, 'dà't sjuust vor 't uitkomme nog jimmaol mies mot lôôpe!'

Mar ij wies al gelijk wie à t'n dief wààr, zeej ie. Dà kon ie ruuke aon de lege nest. Neie, dà-d- ààr gin muisòòndje gewiest. Ij kon aon de spore wel zien dà t'n eierdief veul grôôter as ne wezel gewiest ààr. Neie, dieje godvergete vlegel kon niks of niemaand àànders gewiest emme as.....
n'n **bòonsem!**

(CS)

MEULENEER

Lest wààr't zukke lekker weer, dà'k tegen òòns
vrouw zee: 'Ik zijn mar 's weg. Ik gaon 'n èèndje fietse.'
Zij netuurlek gelijk aon't parremetere.
'D'n of lig t'r vor schandaol bij en de plets begien groen te worre. Wà
mot daor van terechtkomme? Gij altij meej oe gefiets.'
Zo gieng tà nog 'n tedje dur. Oònderwijl ààr ik m'n reeskljirren al aonge-
daon en ik vèègde op m'n koersfiets meej gang de wààrf af.
Net buiten Uibààrge¹ voelde-n-ik m'nen achterbàànd leeg lôôpe.
't Sal toch nie waor zijn,' docht ik en ik begon Oònze Lieven Jir al aon
te roepe.
Ik reej nog efkes vedder, mar 't wààr wel zukke wààrk: lekke tuup, ee.
Ik nukte van kwaojigèd m'n fiets tegen n'n buketuin en toen worde ik
wà falle. Ik keek òònder de tuin op de grònd en jawel wor: daor lààge 'n
paor... ..meulenèers.

1. Huijbergen

MOKKERE

Kesmus stao wir vor de deur. Sienterklaos ee s'n kòont nog nie gedraaid, of overal schiete de kesbôome bij wijze van spreke de grònd uit. Bij sommigt' uize angen 'r al lèmpkes in d'n bôom voor in d'n of. De kràanten en d'advertèensieblaojkes bij òòns staon vol meeje reklaome vor kestdinees. Dà sal bij jullie ok wel zo zijn. En wà gaode gullie doen meeje Kesmus, gaode buite de deur ete?

Wij in ieders geval nie mjir, nog in gin òònderdduuzend jaor. Daor emme fleej't jaor vuste veul vor afgezien. Wà dèènkte! Wij, òòns Naontjen en ikke, zouwe vor't jist siens òòns trouwe naor zò'n Kestdinee gaon. Affen, wij komme daor op Jiste Kesdaag tege vier uren in 'n gròt eetzaol stikvol meeje mèense. 't Sloog gelijk op m'nen aosem, mar daor zumme't nou nie over emme. Wij zàate goed en wel, komt'r neffen òòns aon taofel 'n ùsouwe zitte meeje twee kleine jong. Ik zee mar niks tegen òòns vrouw, mar ik ààr 't al gàuw gezien. Daor zouwe we nog plezier aon beleve. De kleine jong ware jil lief, dà mò'k zèège, mar die ouwelui ààre d'r vestàand nie. Wie gao t'r nou meeje brakskes van 'n jaor of twee, drie naor 'n Kestdinee? D' àarme kienders moesse alsmar stilzitte en toen t'eete op taofel kwàam, wiesse de blujkes van jong och àarme nie oe s't in d're mònd konne krijge. A'k daor nog aon trugdèenk. Ik zien ze nog **mokkere.**

OONSTRAANT

Toen'k van de week bij òòns achter in d'n of liep, docht ik wir aon wà mijn van de zomer in de krietetijd overkommen is. Nou motte wete dà wij jil grôôt gaon op òònze kriekebôôm, daor ange aolle jaore van die lekkere Mierlose bruinen aon. Van't vorjaor ston ie volop in bluu, jil d'n of wààr t'r raos van. De nachtvorst ààr-t'm mee rust gelaote en de stürme ààren erges àànders aon't dòònderjaoge gewiest. Saome mì t'n buurman ààr ik 'n net over d'n bôôm gespanne, zodà te mèèrels, die vergimmese straovers, nie aon de krieke konne. Affèn, om 'n laang veraol kort te maoke, de krieke ienge d'r in juli aon geregend en toen se môôi rijp wààre gieng't net van d'n bôôm en ikke mar plukke. 't Wààr op ne zaoterdaggemiddag. Oòns Naontje moes gààuw aon de wienkel, dus ze brocht de tillefoon naor mijn in d'n of. "D'r bel sebiet nog iemaand," zee se, "pakte gij de bodschap mar aon". Ze ààr t'r kòònt nog nie gedraaid, of de tillefoon begon te piepe. Ik zette m'n mààndje mee krieke weg en lùsterde wie à-t'r aon de lijn wààr. 't Wààr Frààns Verschuren. We kregen 't zo over van aolles en nog wà en toen'k dòònderwijl 's naor m'n mààndje mee krieke keek, zààg ik drie mèèrels die t'r zo mar dôôdgemoedereerd in zààte te pikke. Ik begon gelijk Oònze Lieven Jir aon te roepe en Frààns vroog wà t'r op dee. Ik zee: "Die rotzakke van mèèrels gaon d'r mee òòns krieke van dur, mee dà'k ier mee jou staon te belle. Oe viende gij dà nou?" En witte wà Frààns zee? "Dà noem ik nog 's ...**òònstràànt**

Frààns praot op z'n Ettès, in Gastel zèège z'astràànt

SIEBEKES

Edde gullie dà-d-ok wel 's, dà's aon oewe kop ligge te zeure? 's Morges vroeg òònder 't ete begien 't al.

“Edde gij d'r wel aon gedocht, à ne zaoterdag Pjir van òòns Mie verjaort? Wà motte wij die gaon geve? Witte gij niks? Kekt 's à ge van oe wààrk komt.”

“En denkt 'r aon, dà ge de pepiere van de belasting nog invult, waant àànders gao-g-'t net as flee't jaor, toen se brieve begonne te sture.”

“En d'n buurman zee, dà g't gras al drie kjiirren ààr kunne maaie en ij kan 't wete. Nou zul d'r mì te zeissie op motte, waant mì tà mesjientje van òòns krijde gij dàd ôôg gras nôôt van z'n leve mjiir gemaaid.”

“En oe aore zijn wir 's te lang. Ge lôôp vor schandaol. Wà motte de mènse wel nie gaon dèènke! Wannêêr gaode eindelek 's naor de kapper? Kees Machielse* is toch nie siek, zeker?”

“En.....”

Op 't lest gaon m'n ôôre tute. Van aol dà gezeur wor ik jimmaol**sie-
bekes.**

* al fjirtig jaor m'ne kapper in Gastel

III

ZO VAN AOLLES WA

'T JISTE SCHRIJFSEL VAN GIEL VAN GASTEL

Wie m'n jiste boek gelezen eet, wit meschien nog wel dà-d-in't begien niemaand wies wie à Giel van Gastel nou eigelijk wààr. Dà lààg jirlek gezeed aon m'n eige. In 'n boek waor Cor Swanenberg de redaktie van ààr, schreef ik twee stukskes, jin dònnder de naam Giel van Gastel en jin dònnder m'nen eigen naam. Dà boek vescheen in 1993: *Onder ons gezegd in Brabant*. Aol de schrijvers vertelde daorin over de tien môôiste woorden uit zullie dialect. Ik wààr zo gemjin om twee kjerre mee te doen. (In ôôfstuk VI van di boekske stao-g-'t artikel van Michel de Koning.)

In't stukske van Giel van Gastel maakte-n-ik m'n eige tien jaor ouwer en ik dee net of ik in de Kerremelkstraot gebore wààr in 'n ouw uiske mee j 'n strôôdie dak, dà-d-al afgebroke wààr. Zo kunde d'n beste vangen, ee. Omdà Cor Swanenberg op z'ne *Brabantse spreukenkalender* dà stuksken overnààm, wier de naam Giel van Gastel bekend en toen zijn d'r gaon zoeken. Affèn, d'n aflôôp kende gullie.

'n Paor mèènsen emme mijn gevrogen, of ze dà jiste schrijfsel nog 's zoue meuge lezen. Nou ier is't.

Bij wijze van brief

Lest kree'k n'n brief van Cor Swaonenbààrg uit Ballekum, dà lig taor erreges achter 's-Ertogebos. Dieje kèrel vroeg mijn: "Giel, zoude gij nie's tien woorden op wulle schrijven van vroeger. Ge wit wel, zo van die worde die ge zo mar platweg zèègt."

Nou zijn'k nie so'ne schrijvert, 'k zijn mjir ne mààuwer. Oòns vrouw zèègt t'n jille godsgàànselijken dag niks àànders as: "Giel, ou nou 's op mee j oe

gezijver!" En d'nderwijl stoad eure m'nd n'ot stil. Ge wit wel; ik em gin ôdre m'ir aon m'ne kop en grôte gaoten in m'n sokke. O'ns vaoder àr gelijk; in oewe trouw is't altij 'n kwestie van geven en neme, zee-t-ie. Mar om op diejen brief uit Ballekum trug te komme, ik em m'n eige kwaod gemaakt, ik em pen en pepier opgezocht en zijn gaon schrijve. Dà wàr me 'n temtaosie, zeg. Oe langer à'k naodocht oe m'ir woorden à'k wies. Mar 't àargste wàr dà tieje kèrel van Zwaonenbàarge gezeed àr, dà'k mar tien woorden op moog schrijve. Stikt de làmp aon. Wà moes 'k nou doen? 't Wàr om de mure van op te lôpe.

Ik nukte m'n pen in de laoi van de keuketaofel en scheurde m'n pepier in duzend stukskes. Dà-t-ie verekt, diejen Zwaonenbàarg, dà-t-ie 't zelf mar uitzoekt, docht ik bij m'n eige. Mar 's ànderendags wàr de bui 'n bietje gezakt en zijn'k jimmaol overnuuwt begonne.

Ik gong aon't prakkezere. 't Môiste zou zijn, à'k woorde zou viene die g'àmper nog wort. Injins worden ik d'ns t'ànte Jaoneke praote. Ze wonde neffen d'ns in 't uis waor se net as d'ns moeder gebore wàr. 't Goei mèens ligd'al jaoren achter d'n buketuin, mar ik zien ze nog vor me. "Gaode gij 's g'àuw van de *plets* af, Gieleke, ij is net geschuurd en nou staode gij d'r wir op meej oe vuile klòmpe." De plets, dà sijn bij d'ns in Gastel de klienkers of tegels voor en achter en bezijes 't uis, snapte?

Ik kreeg wel m'ir op m'n baoltje van t'ànte Jaonekes. Ne k'ir in't vorjaor, 't wàr m' te schônmaok, làg t'r bij eur ne kepokke beddezak buite. En d'ns Kaot en ikke àre daor zowà-d-op staon sprienge. Dà sàg 'r uit, de kepok konde zien zitte. Ik zien t'ànte Jaonekes nog dur d'n of naor d'ns toe komme vège.

"Wie ee m'ne beddezak *verèkeld*?" riep z'al uit te verte. 'k Voel m'n k'ont nog gluuven à'k daoraon trugdènk.

Nou motte nie dèenken à't altij oorlog wàr meej t'ànte Jaonekes. Zo is't nou ok wir nie. Zo ieng 'r bij eur in de stal expres vor d'ns ne *touter*. N'n echte schommel wàr 't feitelijk nie. D'r wàr gewôn 'n touw aon wiskàante aon n'n balk vastgemaakt en daor ieng n'n baolzak in. Zo konde gij dan *toutere*.

Mjstal gienge we bij tàante Jaonekes làanst de schuurdeur naor biene waant eur achterdeur zàat altij op slot. "Ge wit mar nôôt meeje aol die ròndnlôppers," zee ze. In de schuurdeur zàat wir 'n klein durke, wij noeme dà-d-'n *klienket*. Dur de schuur liepte naor de keuke.

"Zo Gieleke, zijde daor," zee se, à se mijn zàag, "gij lus zeker wel 'n koekske." Dan liep ze naor de *spin*, zo'n ingebouwde kas tusse de schouw en 't kelderdurke, en aolde ze daor 'n koeketrommeltjen uit meeje appeltjes van oranje d'r op en foto's van konegin Wullemina en euren braoven Eèndrik.

Toch *reej* òòns tàante Jaoneke *meeje 'n zwaore kààr*. A t'r gefjist moes worre, zee se: "Dà sal wel wir ne gròôte *siester* zijn, flee't jaor wààr 't ok al niks." Ze klaogde-n-ok dikkels over 't weer. "'t Is wir zo *blaister*," zuchtte ze, à te wiend 's wienters in de kwaojen oek zàat, - ij kwààm dan van D'n Bos... - "we wonnen ier ok zo *blak*, siens à jullie vaoder aolle bôômen omgedaon eet."

Nou motte wete, dà se daor zelf om gevrogen ààr. ("Jaonus," ààr se wel duzend kjiirre gezeed, "akt asteblijf die bôômen om. In *d'n baomes* em ik 'r niks as vùlligèd van, de plets en de mure slaon groen uit, 't mos gruujd-op de blienden en in d'n uis kunde mekàànt niks mjir zien.")

Mar à ge dà recht in eur gezicht gezeed ààr, zou't 'r gèèf *gespjird* emme. Oei, oei, de panne van't dak en òòns tàante Jaoneke maonden aon 'n stuk op d'ren achterste zolder. Ik zou nôôt mjir bij eur aon de wààrf oeve te komme; ik docht à ge wà see!

A nou diejen Zwaonenbààrg naor de schuine letterkes kekt in m'n ver-aoltje, wit ie welke woorden ik vor z'nen boek uitgekozen em. En ik oef 'm ginnen brief mjir te schrijve.

('k Zijn van vor d'n oorlog; in Gastel kenne sommigte nog wel de Kerremelkstraot, nou, daor zijn'k geboren in 'n ùske meeje 'n strôôie dak. Jammer genogt is't al lang afgebroke. Ik em altij m'ne kost vediend meeje mààuwe, mar dà-d-ààrde gullie al dur, dèènk.)

DE VOGELPEST of de zottetieteziekte

Dà-d-is toch ok iets, ee. Jist wiere de varkes ziek en toen nog wà koeie gek en nou krijge de tieten 't wir zwaor te verdure. Daor zijn 'r netuurluk wel n'n êêlen ôôp van , mar 't zulle jouw tiete mar zijn die se komme ruime. Dan staode goed. Ik docht à ge wà see.

't Aàrgste lijk mijn nog d'n angst vor besmetting. Zo worden ik pas 'n veraol van iemaand die 'n zeuntje van n'n tieteboer in klas ààr. Op ne morge kwààm da manneke aflèèges klaor op school.

“Wà doet 'r op, Reneeke?” vroeg de mjister bezùrgd.

“Och mjister,” zuchtten ie, ”ik zijn jimmaol tenne; ik em òòns vaoder vannacht motten elpe.”

“Vannacht en dàgge daor zo moei van zijt. Wà-d-edde toch gesjouwd?”

“Ik moes tiete vange, mjister.”

“Oòn,” ààr de mjister gezeed, “dà sullen 'r nie weinig gewiest emme, zeker?”

“Neie, mjister, zo'n veftienduzend. Oòns vaoder wou z'aommaol weg emme, vor à te vogelpest uit zou breke.”

Ik kreeg echt meelij meeij Reneekes. Jil de nacht van die kaokelende tiete vange die aolle kàànten op fladdere en oe nog òònder schijten ok, à se de kààns krijge. Zied't al vor oe?

Trouwes, ik em nog 'n veraol geword over de vogelpest, ik noem 't mar de zottetieteziekte. Bij òòns aon't àànder èènd van 't dùrp lóôpen 't les-ten alf jaor wà tiete ròònd die van niemaand zijn. Ja, ze wààre wel van iemaand mar die ààr se mì z'n uis meejevokoch en toen de volgenden eigenèèr ok wir veruisde liet ie die tietten op d'r plek, mar ij ààr 't tietekot afgebroke en op 'n grôôte kààr meejgenome. 't Veraol wor nou pas echt

zielig: wà-d-is't geval: de nuwe mèense wulle die tiete nie mjr aon de wàarf en die bjisjes begiene d'r eten op 'n àànder te zoeke.

En dan is t'r 'n vriendelijke buurvrouw die die tiete af en toe voert. Dà mèens slaot de schrik om 't art, à se wort d-à-d-aolle tiete 't kot in motte vanwege de klassieke vogelpest. De tiete zijn wel nie fan eur, mar ze scharrele mjistentij bij eur aon de wàarf.

Dus bel se de gemjinte. En nou begien t'r 'n klassiek veraol. Daor zèège ze: bel mar aon de pliessie. Die zegd: "Och vrouwke, ge vang se gewôôn en slùt s'òp in 't schuurke."

"Ik em glad gin schuurke," zegt die nog altijd vriendelijke buurvrouw.

"Dan zou'k toch de gemjinte mar wir belle."

'n Jil slim vrouwke van de gemjinte wit nie beters te doen as 'n nummer van 't minnesterie te geve.

Daor zèège ze: "Mevrouwke: à tie tiete van niemaand zijn, is jil de buurt 'r vor verantwoordlek".

"Daor staon'k dan vet meej," zuchtte de buurvrouw en nou lôôpe de tiete nog ròònd.

De pliessie moes 'r naor kijke!

ZAAND OF KLEI?

Bij òòns in West-Braobàànt wààr de vraog: “Komde gij van ‘t zàànd of uit de klei?” jil gewôòn. In d’ôôge van mèèn-sen uit de klei wààr ‘t zàànd ommes ‘t zelfden as ààrmoei en getob om ne fesoenelijke botteram te verdiene. Op ‘t zàànd wonde eiknieters en boere meej ‘n paor ààrmzaolige koeikes. De mèènsen van ‘t zàànd vonne die uit de klei dan wir grôòtsige ààrdzakke.

Ge begrep wel, dà ne boerezeun uit de klei nie meej ‘n meske van ‘t zàànd aon de wààrf moes komme. Laot staon, dà ne kleiboer ‘t goed zou viene, dà s’n dochter meej n’n armoedzaaier van ‘t zàànd zou gaon.

In de dàànszaole kwààm sondags ‘t jong volk bij mekaore en dan wier taor soms vlakaf gevroge: “Waor komde gij vandaon? Uit ‘t zàànd of uit de klei?”

Aon mijn vroog ‘n vriendelijk meske uit de Fendert dà-d-ok ne kjir en ik gààf eur ‘n jil jirlek antwôòrd. Ik zee: “Daortussen ien.”

Ik kon aon d’r ôôge zien, dà se d’r gin klap van gelôôfde. En toch wààr ‘t echt waor. Ik zijn geboren op Kuivezàànd precies op ‘t scheie van zàànd en klei. Bij òòns is ‘t zaovel. Oòns vaoder kon daor over meejproue. A-t-ie in den baomes sùkkerpeeje moes steke, zààte ze bij òòns in de buurt ‘t vastste in de gròònd. Ge kreeg z’r meej veul moeite-n-uitgesnoekt. Mar ik ààr gin zin om dà-d-aommaol aon dà Fenders dienk uit te gaon lèège. Ze zou me toch nie gelôôfd emme.

Om te laote merke dà se nie de beroerste wààr, vroog z’ok nog: “En uveul pèèrden edde gullie thuis?”

En ik em ze toen wir ‘n jirlek antwôòrd gegeve: “Twee.”

Daor keek ze wel van op. Mar ik em ‘r mar nie bij veteld, dà’k ‘t waspèèrd en ‘t zaogpèèrd bedoelde.

Effekes naoderàànd gieng ze ne foxtrot doen meej ne rijken boerezeun van Stàampersgat en naor 't schijnt is ze daor nog altij jil gelukkig meej. Meej òòns ààr 't toch niks geworre, waant zelfs zaovel en klei gienge toen nie saome.

TRÔÔST VOR TREUREND GASTEL

Gastel, wa kekte toch tiestig van't jaor.
Ge kun 't aon aolles merke:
de Nuuwjaor krûp stillekes korterbij.

Nou zij d'r nog in aol oew glorie
van Overesselek tot Stàampersgat,
van Einsbàarg tot de Schàans,
van 't Gastelsveer tot Kjittestee.

Mar ge meug van mijn gelôove:
Volgend jaor, dan schijnd'ok
in Alderbàarege de zon
vor jou, vor D'Oeven en zelfs
vor d'n Ouwenbosch

Dan is't mekàant wir net as
toen't aommaol begon
mì te paters van d'abdi van gienewijte,
ge wit wel: van Siente Benorris op 't Scheld.
Die àaren omme aol 't lând
van Bovendonk tot Achterdijk.

Ze werken àard, de paoters, ze zùrgde
vor ete vor steeds mjr mèense.
De familie wier te grôôt.
Vijf durrepe zijn d'r uiteindeluk van gekomme.

Ze gruujden uit mekaore, zo gao-ta.
Ze wiesse zelf wel 'oe 't moes.
Ik weet zeker, dà tà nog zo is.

Dùrrom: Gastel, zij toch gerust.
Gij wit nog steeds oe 't mot.
Ge laot de kèès nie fan oewen botter'am ete.
Gastel, gij zij zelf altij nog mààns genogt.

19 oktober 1996

GIESTERE GEWORD BIJ SLAOGERIJ D'ÀÀRDER TEGENOVER DE KERK IN GASTEL

Zeg, wit 't al van Sjef van Sjaon van Keeje?
IJ is fleej week van n'n bààrg gegleeje.
Nou lig-t-ie thuis in 'n ledekàant
mì s'ne lienkerpôôt in 't gipsvebàand.

Wa sedde nou van Sjef van Sjaon van Keeje?
Is-t-ie fleej week van n'n bààrg gegleeje?
Wa moes ie feitelijk op diejen bààrg gaon doen?
Dà màà'k oe toch wel vraoge?

Skiën, oen!
Begient oe nou te daoge?

Oòn, ij wààr op wientersport zogezeed.
Aàr mijn dà dan jidder uitgeleejd.

Ja, 't skiën ààr-t-ie in Rukfen wieste Ijirre,
mar nao vier, vijf kjiirre
docht ie: "Dà kost ier veul geld!"
En toen ee-t-ie d'àànder lessen afbesteld.

D'n jiste morgen à-t-ie in Tiroom wààr,
worde z'n vrouw 'm al van vààr'.
Ze zee zo bij d'r eige:
"Waor ee-d-ònze Sjef dà jodele geljird?
Is't'm dà nou, of wor ik 't glad vekjird?"
Twee stappen ààr Sjef op z'n ski's gedaon,
Toen kon ie al niemjir op z'n pòòte blijve staon.
En zo is Sjef van Sjaon van Keeje
fleej week jodelend van diejen bààrg gegleeje.

Nou lig-t-ie thuis in 'n ledekàànt
mì s'ne lienkerpòòt in 't gipsvebàànd.

IV

VERAOLE

MOEILEKE DURGANG

Lest wààr ik op de meziekffjisten in Uibààrge en daor worde-n-ik z'on môôï veraol dà'k 't jullie ier gèère vetel.

Pjir moes mì t' aarmenie Sient Cecilea op d'n Oek (officiêl jit ta Essen-Hoek) gaon speule. Net as àànders ree ie daor meej nog drie maote in jinnen auto aontoe. In de fjisttent schuin tegenover de kerk wààr 't stikgezellig. De zon ààr al daoge staon te bràànden en aolleman ààr dost vor drie. Pjir dee ok flienck z'n best en toen z'n maote onderàànd aon ruis wouwe, von ie 't nog vus te leutig om al meej trug te rije naor Uibààrge. "Ik zien sebiet wel mì t'n jinne of d'n ààndere mee te rije," zee Pjir tegen z'n maots. "Over mijn oefde nie in te zitte."

Pjir bleef nog 'n uur of wà goed dur testen en toen ie z'n zakken 'n bietje vol begon te krijge, zààg ie gin man mjir van d'aarmenie.

"Wa nuk mijn 't," docht ie bij z'n eige, "'t is ne meraokels môôïe zomernacht. De maon schijn zo elder, dà'k de weg nie oef te zoeken in d'n dòònkere. Ik gaon toch gewôôn te voet aon ruis."

En zo gieng ie mì s'ne bombardon dur de nacht op uis aon. Nou wààre z'n stukske vor de grèèns aon de weg bezig. D'r stonne wà-d-ekkes en op jin zon ekke ieng 'n bordje. Daor stond op te leze MOEILIJKE DOOR-GANG. Pjir moes daor 's artelijk om lache. "Die Belze zèègen 't altij veul môôïer as wij," von ie. "WEGVERSMALLING kan 't vor mijn nie aole bij MOEILEKE DURGANG. Witte wà? Ik neem dà bord mee."

Daor liep ie dan mì s'ne bombardon en dà bord.

Thuis wààr aolles al in diepe rust netuurlek. Pjir dee benejen al stillekes z'n goed uit en gieng op z'n tjinne de trap mì tà bord MOEILEKE DUR-GANG. Oònderwegen ààr ie 'n prachtig planneken uitgebruujd. IJ zou zullie Fien mì tà Bels bord verrasse, ze wààr nie for niks in Bels gebore.

Pjir sloop zachjes de slaopkaomer bienen en ij zette-n-'t bord MOEILEKE DURGANG aon Fiene kàànt tegen 't bed. Toen kroop ie dònnder de laokes en viel gelijk in n'n diepe slaop. Wà wulde nao aol dà bier en en dan nog 'n goei uur kuiere?

Fien ààr wà gescharrel geword, ze dee d'r ôôgen ope en zààg dà't licht op d'n overlôôp brààndde. Dà-d-ààr Pjir vegeten uit te doen. Fien stapt uit bed en brik mekàànt d're nek over dà Bels bord. Ze begien te kwèèke en te vloeke en doe-d-'t licht aon.

Dan lees ze de woorde MOELIJKE DOORGANG en ze wor me daor toch kwaod. Ze pak tà bord en begien t'r Pjirre mee vor z'ne kop te slaon. Pjir schiet uit z'nen jiste slaop en dèènk t' tie in ne kwaojen drôôm terechten is gekomme. Mar ij is gààuw genogt echt wakker.

Fien blef woeie en roept dan: "Moeileke durgang? Ik zal oe l'jirre, jou, mee oewe moeileke durgang. Is dà-d-op mijn gesproke, vlegel dà ge daor zijt. Uit bed gij. Gaot tà bord omruile en gààuw 'n bietje."

Pjir snap 't nie m'jir. "Omruile?" vraogt ie.

"Ja, omruile, ge wor 't goed. En ge kom nie trug zònder 'n bord VORGOED GESLOTE VOR AOLLE VERKJIR."

4711

Klein was het smokkeloos doch groot het gevaar...

Sjaok dee de kelderdeur zachjes ope om te kijke, of t'r nog iets artigs te viene wààr. Margriet kende dà: oe dikkels ààr ze d'r al nie op ligge lùstere, dà-t-ie pas wijd nao middernacht aon de wààrf kwààm? Vannacht viel 't nog mee. D'r wààr weinig gestommel, ij ààr zo te worre niemaand meegebracht en 't ààr nog mar net alf jin gesloge. Wie wit, kreeg tieje vèènt van eur ne kjir z'n vestàànd. De leste weken ààr ie 't telkes over de grôôte slag die-t-ie zou slaon. Daornao zou ie 't rustig aon gaon doen. Dan kon ie z'n wegebouwbedrèfke aon de kàànt doen. Margriet gromden 's in d'r eige: "IJ mì s'ne grôôte slag, dà zal me ne klap geve. 'n Klap vor z'ne kop zeker.

Sjaok docht à-t-ie aolles kon. "A ge mar wult, dan kund'aolles," zee ie altij.

En jirlek is jirlek, ij kon zelf veul: vor d'n oorlog waoges maoke, nao d'n oorlog wege bouwe, speule mì te duive, meziek maoke bij d'aarmenie Sint Martinus, in de gemjinteraod zitte. Mar ij ààr eigelek nerges tijd vor. Z'n boekouwieng wààr jin grôôte puinôôp. Bij de belasting gienge ze op d'n duur gèèf vevelend doen. Ze begonne bedicht blààuwe brieve te sture mee ôôg aonslaoge. Dan moes Sjaok mar laote zien oe 't pesies zààt mì s'n inkomende.

Aol die blààuwe brieve gienge Sjaoke op de zenuwe werke. IJ liep dan vloekend en sakkerend dur d'n uis en jil de familie ààr t'r onder te lije. Zo kon 't nie blijve dure, von ie. IJ moes iets zien te veziene, waor ie in jinne kjir mee biene wààr.

En omdà-t-ie nie wijd van de meet wonde, zocht ie 't in de smokkel. Van wàarke is nog nôôt niemaand rijk geworre, docht ie bij z'n eige. In d'n oorlog ààr ie al 's vloekes, tebak en stiek gesmokkeld. Mar dà wààr krullewàark. Neie, de grôôte slag, daor gieng 't om. Daorvor moes ie wel de baon op, thuis kon d't nie verdiene. Dus strôôpten ie regelmaotig de kefees af lààns de grèens. Daor zààt 't volk vor de grôôte slag. In dieje tijd wààr aon de grèens echt aolles te kôôp. Mì s'n wegebouwe liep 't wà trug, Sjaok ààr vus te veul tijd nôôdeg vor de grôôte slag. D'r moes wir gààuw wà geld bienekomme, àànders zou 't eruit zien.

Mar nou wààr 't zo wijd. IJ kon 'r nie over zwijge, Margriet moes 't wete. De deur van de slaopkaomer zwaaiden ope.
"Margriet, nou gao-g't gebeure," zee ie stillekes.
"Gao sloope, gij," snààuwde Margriet klaorwakker, "viende zeuve kien-ders nog nie genogt?"
"Dà bedoel ik nie," zee Sjoak. "De grôôte slag, daor em ik 't over, de grôôte slag."
"Vertel tà morges mar," zee se en ze draaide d'r eige kwaod om.

Toch wààr 't wezelijk waor. Sjaok ààr echt z'ne grôôte slag gesloge. 's Middags wààr-t-ie vanuit Goes, waor ie 'n karwei ààr aon de weg naor Kapelle, nie aon ruis gereeye mar recht naor Antwààrpe. N'n dag vantevoren ààre z'm in 'n buitekefee "'t Kenèntje" getipt. In de buurt van d'aove kocht ie 'n petij jiste klas objekloje vor 'n tiende van de Nederlàànse prijs. IJ ààr mar vjirtigduzend gulde oeve te betaole.
"Godsallemachtig," riep Margriet d'n ààndere morges, "mar vjirtigduzend! Wà-d-edde nou gedaon! En oe krijde dà spul de grèens over?"
"Laot dà mar aon mijn over," zee Sjaok die zeker van z'n eige wààr. "'t Spul zit bij jullieje Ludo veilig in de schuur. Zodrao à te tijd rijp is, kom 't de grèens over en dan zijn we biene."

Om d'r achter te komme, of te tijd echt rijp wààr, moes Sjaok zelf dikkels lààns de grèèns op kontrole. De kelderdeur gieng wir verscheije kjiirre per week 's nachts ope, merkte Margriet. Sommetije brocht Sjaok maots mee die aolles opààte wà t'r in uis wààr. 't Gebeurde zelfs ne kjiir, dà t'r midden in de nacht nog tiete geslacht en gebraoje wiere.

Mar aol meej aol wààr de tijd nog lang nie rijp. 't Stikte de moord van de smokkelèèrs aon de grèèns en daor wiesse de doewaones en de masje-sees wel raod meej. 't Wààr kepleet oorlog. De kràànte stonne d' vol van. Vor Sjaoke wààr de leut 'r af. Smokkele wààr gin sport mjiir, die tijd wààr vebij. A-t-ie de meet over gieng, wier ie sommetije wel drie kjiirre op 'n paor kielemeter aong'ouwe. IJ begon 't 'n bietje benààuwd te krijge. Kôôpers vor z'nen jiste klas ojekloje wààre mar moeilijk te viene. En meej aol z'n gezoek liet ie z'n eige zòndèr à-t-ie d'r ààrg in ààr, gèèf in z'n kaort kijke. In "'t Kenèntje", "De zwarte pàànter", "De Ljiw van Vlaondere", "Trapken Op" - om mar ennigte smokkelkefees te noeme, zààge z'm al van wijd aonkomme mì s'n jiste klas spul.

Oònderwijl wier d'n ojekloje d'r in de schuur bij Ludo Van Opstal ok nie beter op. 't Wààr wel spulleke mar 't kòn nie êêuwig goed blijven, ee.

Sjaok ààr daor zelf gin ààrg in, Margriet wel. Als ze bij zullieje Ludo kwààm, keurde ze de grôôte slag van d're Sjaok. In de fleskes kwààm zaksel. De geurstoffe gienge op de bôôjem van de fleskes zitte, 't wààr triestig om te zien.

"Goed schudde," zee Sjaok, altij bij de moed. "Wà se d'r in gedowen emme, kan t'r nôôt van ze leve nie mjiir uit. De dopkes zitten 'r ommes goed op."

Aon de dopkes lààg 't nie, dà nie. Mar d'etiketjes begonne òòntig te worre en wà t'r in de fleskes zààt, begon steeds mjiir op Loda, ge wit wel, bljikwaoter, te lijke.

't Duurde vijf jaor vor Sjaok mì s'n duur vrachje de grèèns over kwààm. Nie dà te tijd echt rijp wààr, mar z'n zwaoger Ludo wulde van "de rot-zooi" vanaf, ààr-t-ie vriendelijk laote wete.

"Ik wul nou ònderànd mijn part van de wienst," zee ie. "Ik begriip wel, dà't nie de feftigduzend gulden van vijf jaar trug zulle zijn. Toch oop ik, dà ge mijn nie zult vergete."

Sjaok zàat 'r zwaor meej in z'n maog. Oe-t-ie ok zocht, ij kon nerges n'n Belze kôper viene. Toen maakten ie z'n eige wijs, à t'r in Nederlàand vlug iemaand zou zijn die 'm van jil 't spul vanaf zou elpe, à't zovast mar over de meet wàar.

D'n overtocht moes ie meej beleid doen. Nie for niks gieng ie al jaore om meej durgewienterde smokkelèers en grèenswachters. Dà-d-àar veul moeite en ròndjes gekost, mar allee, nou kwàam aolles goed van pas.

Vier zaoterdaoge achter mekaore ree ie tegen 'n uur of vier uur meej 'n buske van z'n bedrijf naor de boederij van Ludo's, z'n zwaoger. Twee kjiirre wier ie aong'ouwe dur de "vliegende brigaode". IJ vetelde, à-t-ie bij z'n zwaoger om eiere gieng. De twee volgende kjiirre zààge z'm wel rije, mar liete z'm mee rust. De kust wàar eindelijk veilig.

Op ne zonnige zaoterdag in de meimaond gieng 't dan toch gebeure. Mì s'n jongste dochter Anne-Marie ree ie aon Bels. IJ àar z'n bus vol lege kieste mì te naom van z'n bedrijf d'rop en een kratje van d'eiermijn van Kruis'outem. In de schuur bij z'n zwager Ludo vulden ie die mì te dôoze meej ojekloje.

Vol goeie moed tuften ie naor de grèenspost waor-t-ie de leste weke zo dikkels rònd dezelfde tijd làans gereje wàar. Daor stonne twee gaopende grèenswachters die tjikke deejen à-t-ie dur kon rije. Feftig meter wijer om n'n bocht ston 'n legioen grijnzende doewaones te wachten.

"Deze kjiir zijn't wel veul eiers, ee Sjaok," lachten 'r jin.

Sjaok begreep gelijk à-t-ie d'r gluuwend bij wàar. Aàre z'm gevolgd of wàar't veraoje wàark? Oft nou 't jin of 't àander wàar, wàd ielp 't nog? IJ wàar z'nen ojekloje en z'n bus kwijt.

In n'n auto van de doewaone brochte z'm saome mì s'n dochterke aon ruis. Zij wàar d'jinnigste die wàd aon 't aovetuur overieuw: jin fleske meej vervluchtigd'ojekloje.

"'n Schôn soevenierke," zee n'n Belze doewaon kiendvriendelek.

Magriet, die toch veul gewend wààr, kroop gelijk van ellèènde in bed.
"Mèèns, wà seurde nou," zee Sjaok. "We zijn nog goed weggekemme.
Z'ààre me vor 'tzelfde geld in d'n bak kunnen douwe. 't Is toch makkelek,
à ge zuvvel relaoties et òònder die manne."
De grôôte slag ààr ie gemist, mar ij gààf de moed nie op.
"Morgen mot ik in Brasschaot..."
"Ik wul 't nie worre," akkelde Margriet en ze trok 't kusse over d're kop.

Zo is het leven van een smokkelaar....

TE VEUL

"Wûrrom trouwt ie nie?" àà'k gevroge. Ik mjinden 't uit de grònd van m'n jong artje.

Dà te wèrld van de grôte mèense dikkels nie te volge wààr, dà wies ik. Dà g'op moes passe meej vraoge stelle, daor wààr'k meej m'n nege jaor - zo oud wààr ik toen - ok al achter.

Wàd ààr ik dan miszeed meej m'n vraog? Ik ààr 't nog wel zo goed bedoeld. Mar toch, ik voelde, dà't jimmaol fout liep.

Wûrrom worden ik òòns vaoder àànders vor d'n jiste kjir van m'n leven vloeke dà't kraakte? En wûrrom keek òòns tàànte Mien of d'n duvel vor d'r stond?

Vor mijn wààr't 'n uitgemaakte zaak. A mijn oudste neef Pieterjan trouwde, zou ie veul gelukkiger worre. Dà wààr mijn zo mar injins te biene geschote, toen'k 'm net bij tàànte Miene en ôòme Jaonuzze van de wààrf ààr zien rije. 't Wààr op n'n prachtige zondagmorrege in de mei-maond.

Oòns vaoder en ikke ààren aon de mies gewiest in de kerk van Oònze Lieve Vrouw in Ter Bieze en w'ààren 'n kèès opgestoke in de kepèl daor-tegenover. En net as altij wààre we daornao bij òòns tàànte Mien, dà wààr d'oudste zuster vam òòns vaoder, op de koffie gegaon meej van die lekker eierkoeke meej sùkker.

Meej à wij 'r aonkwààme, stapte mijn oudste neef Pieterjan op z'n fiets. IJ ààr 'n môòi nuuw pak aon, z'n aore ààr-t-ie netjes in de scheieng geleed en ij rook 'n bietje naor brilletine.

Oòns vaoder porde mijn in m'n zij.

"Wà fiende van z'n nuwe fiets?" vroog ie.

Mijne mòònd viel ope. Pieterjan ree weg op ne spiksplienternuwe Fongers. IJ stook z'n àànd op zonder iets te zèège. 'n Bietje meej ne kromme

rug zààt ie daor op die prachtige fiets waor ik mekàànt gek van wier. Wà sou ik daor blij mee gewiest emme. Ik zààg m'n eigen al grôôtsig ròndd rije. Jil de buurt zou 't motte wete: kek, zie mijn ier 's meeje m'n nuwe fiets, n'n blienkende Fongers.

En wà dee m'n neef Pieterjan? Die ree weg meeje 'n gezicht of ie naor z'n eige begraofenis moes.

"Stikaljin," schoot 't dur m'ne kop. "IJ is stikaljin. Kèrels van zijne leef-tijd ziede sondags nôôt aljin fietse. Die rijen altij meeje 'n vrouw neffen ullie. Zo'n vrouw die af en toe tege d're vèènt lacht, die dan efkes trug-lacht."

En injins schoot 't me te biene: Pieterjan mieste 'n vrouw.

Oòns tàante Mien wààr in de deur komme staon; ze keek d're zeun achterop. Op dà moment stelden ik de vraog die vor mijn zo logisch wààr as wà. Mar òòns vaoder en tàante Miene kenden ik nie mjir terug.

"Wùrrom trouwt ie nie?"

Biene zate w'aon de koffie zòndder 'n woord te zèège. Oòme Jaonus zààt in z'ne zùrreg aon't raom. Ik wies zeker, à-t-ie mijn vraog geword ààr, die vraog die jimmaol vekjird gevalle wààr. IJ trok zachjes aon z'n pijp en keek in de verte. Tàante Mien, àànders altij volop aon 't woord, trok naor de bijkeuke en òòns vaoder keek wel drie kjiirre op z'ne zondagse zakorlozie die ik dieje morrege nog meeje 'n jil klein sleuteltje op ààr meuge wiene. IJ wachtte, tot ik m'nen eierkoek opààr. Ik schaomden 'r m'n eige mekàànt vor, dà'k die ondàànks aolles jil lekker von. We vetrokke zòndder oudoe te zèège.

Mi't aon ruis gaon dũrfde-n-ik nie te vraoge, wà'k vekjird gedaon ààr. De ljiwerike gienge ôôg aon d'n emel tekjir, de zon scheen dur het fris groen van d'eikebôôme lààns de Nuwenoutse Stêênweg. Ier en daor rook 't lekker naor pas gemaaid gras en nog vor à we bij òòns aon de wààrf wààre, kwààm de reuk van de kruinaogels uit d'n of òòns al tege.

Ik zien en ik ruuk aolles nog of't giestere wààr. Mar aolles wà mijn àànders zo blij maakte, dà maakte mijn op dieje zondag in mei zo triestig. Mekàànt 'n uur ààr ik neffen òòns vaoder gelôôpe. Wij ààre niks tege

mekaore gezeed. A'k òòns vaoder vraogend aonkeek, draaiden ie z'n gezicht d'n ààndere kàànt op. Rillend over jil m'n lijf trok ik thuis naor de slaopkaomer en ik viel 'r gelijk in n'n onrustige slaop.

De woensdaggemiddag daorna zààt ik in d'n of op de bàànk mee jin van òòns poeze te speule, toen òòns moeder neffe mijn kwààm zitte.

"Wad is'r ne zondag gebeurd?"

Ze vroog 't jil gewôôn, zònder te dwiengen of te nuuwsgierige. Ze kende d're zeun goed genogt. As zij iets vroog, vertelden ij eur aolles.

Ze zuchtte diep en z'ààr moeite om 'r eige goed t'ouwe, òònderwijl à se naor mijn veraol lùsterde.

"Ge zij nog zo jong," zee ze. "Ik weet nie, of 't wel wijs is, wà'k oe nou gaon vetelle."

Ik zette grôôt ôôgen op. Wà wààr t'r toch aommaol gaonde? Jist ne zondag dà gevloek van òòns vaoder en de schrik van tàànte Miene en nou begon òòns moeder ok al zo aorig te doen.

"A-d-òòns moeder nie mjir wies, wà wijs wààr"

Ik dùrfde nie wijer te dèènke.

"'t Is 'n lang veraol", begon ze.

M'n neef Pieterjan wààr 'n jaor of àànderalf jaar vor à-d-ik gebore wier, in mei '42, getrouwd meej 'n vpleegster, Sophie Diengemààns, en in Rietbààrg gaon wonne. In november '43 moes ie onderduike in de bosse bij 't Schijf om aon de *Arbeitsdienst* t'ontsnappe. Jinne kjir in de week gieng ie aon ruis naor z'n Sophie waor-t-ie staopel gek op wààr. ("Van wie-t-ie jil veul ieuw", zee òòns moeder.) Al gààuw merkte-n-ie, dà se nie gèèren ààr, à-t-ie kwààm. Ze von 't vuste gevaorlijk, à-t-ie op vaste tije in Rietbààrg wààr, zee se. Grôôte kààns, dad iemaand uit de buurt 'm zou veraoje. Pieterjan nààm dà-d-op as bezùrgdèd van eur en ij docht dà se veul van 'm ieuw. Tot à-d-'n neef van 'm naor de bosse van 't Schijf kwààm. Die zee 'm recht in z'n gezicht, dà Sophie mekàànt iederen aoved mee Dùtse soldaote aon de zwier wààr. Pieterjan ree nog dezelfde dag op de fiets in de piekedòònkere naor Rietbààrg. In z'n eigen uis

zàate vier Dùtsers aon taofel. Sophie moes 'm meej geweld 't brôôdmes uit z'n àànde trekke, zo zààg ik dà jimmaol vor mijn in m'n kienderleke verbeelding. Ge mot wete, dà-d-òòns oudste neef nogal kort in kààr stond.

IJ stuurde z'n Sophie laoter brief op brief mar ze schreef nie trug. Nao de bevrijdieng fjiste ze wijer en liep tege n'n ôôge piet aon van de Biene-làandse Strijdkrachte. Mì tieje vèènt wonde ze nou aon de kàante van D'n Elder.

"Trouwe kunne ze nie," zee òòns moeder. En ik worde aon d'r praote dà se dà mar goed von ok.

"Pieterjan wul fan ze leve nie scheie."

Zo kwààm ik jil dà lang veraol te wete over Pieterjannen ellènde dà-d-òòns moeder mijn nog mar in't kort veteld ààr. De triestigèd die steeds op z'n gezicht te leze ston, snapt en nou mar al te goed. Ik vroeg nie wijer, mar ik lùsterden altij jil goed, à s't in de familie over m'n oudste neef ààre. IJ wààr ennigte kjiirre ne tijd ziek, zòònder dà'k erachter kwààm wà-t-ie mekeerde. Nog steeds kon ik belange nao nie aolles volge van wà t'r in wèrld van de grôôte mèense gebeurde. Ik worde dikkels 't woord *scheieng* valle, in de jaren feftig 'n woord waor aolleman stil van wier. Naoderàand em ik begrepe, dà Pieterjan toen mee aolderlei advekaote bezig wààr en dà-t-ie stillekes aon naor d'n dòònder gieng.

Oe ouwer ik wier oe mjiir stukskes ik von van van de puzel die Pieterjanne leve vor mijn wààr. Jin dieng wies ik zeker: ij wààr altij van z'n Sophie blijven ouwe.

Nao de bevrijdieng van Rietbààrg - eind oktober '44 - wààr ie naor mèense van d'òòndergròònse gegaon en ij ààr bij zullie gesmeekt om Sophieje nie kaol te schèère. Zo wààr ze d'r goed vanaf gekomme. Wel ààre ze eur op 'n kààr dur Rietbààrg gereeye vor aollemans schandaol.

Pieterjan ààr aovede aon 'n stuk zitte praote mì te de vaoder en moeder van Sophieje en ij wààr ok op diejen ôôge piet van Sophieje afgestapt. In diejen tijd wiesse ze nog nie wà *stalke* wààr. Nou, neef Pieterjan ee-d-

ennigte jaore ne *stalker* gewiest. Verscheije kjiirre emme Pieterjan en diejen ôôge piet mekaore vor d're kop gesloge. Dà-d-ee t'm nog flienk wà geld gekost aon boetes.

Pieterjan wonde siens-t-ie van taofel en bed gescheije wààr bij de neef die-t'm ôôit over Sophieje en de Dùtsers wààr komme vetelle. Die neef wààr getrouwd en ààr vier kienders. Ik gieng 'm zo af en toe opzoeke. IJ ààr daor afleiding genogt, mar soms kreeg ie 't gèèf te pakke. Dan wààre Sophie en d're nuwe vèènt wir bezig over de scheiieng, waant zullie wouwen eindelijk wel 's trouwe.

Ik veruisde naor d'n ààndere kàànt van Braobàànt en zijn Pieterjanne nog jinne kjiir tegegekome: op 't diejemààante trouwfjist van ôôme Jaonuzze en tàànte Miene. Ik em toen worre luie, dà-t-ie teslotte nao mjir as 25 jaor de scheiieng toegegeven ààr.

Nie lang daornao belden òòns moeder.

"Pieterjan is dôôd," zee ze.

Ik wies nie wà'k moes zèège. In z'n beste pak zààg ik 'm mì s'ne rug 'n bietje krom op z'ne blienkende nuwe Fongers ne môôie meimorgen in fietse. Ik rook 't pas gemaaid gras en de kruinaogels, ik worden 't geweld van de ljiwerike ôôg aon d'n emel. En vorral: ik zààg Pieterjanne triestige gezicht.

"IJ ee-g-'t zellef gedaon," zee ik.

"Jao," zee òòns moeder.

'T KEPELLEKE VAN DE ZEG

Nie so wijd van Kuivezàànd, waor ik gebore zijn, lig 't plaatske De Zeg, in d'n atlas jit dà dùrp Zegge. In de meimaond trokke wij daor mee jil 't ùsouwe aon toe om te gaon bidde bij Oòns Lief Vrouwke in 't kepelleke. Op De Zeg emme z't altij over de kepèl. Zo kunde pesies worre of iemaand echt daorvandaon komt.

Van oòns uit liepe we toch al gàuw 'n uurke vor we aon't kepelleke wààre. Oòns moeder begon dan 'n jil rozenoedje te bidde en ze wou emme dà wij dà-d-ok deeje. W' ààre nie for niks ne pottenoster bij oòns, ee. Mar wij vonne dà wel wa feul gevroge. Oòns kienderkniekes gienge d'r aommaol zijr van doen. Dan liet z'oòns 'n paor keskes opsteke en we mogen ok wel 's jidder naor buite. Dan wachtte we daor tot z'uitgebid wààr.

Mjstal moge we d'rnao bij de gezusters Bennaors nog ne piekelo van ne stuiver gaon aole en dan liepe we wir aon Kuivezàànd.

Op ne prachtige zaoterdaggenaoved in de meimaond, de zon ààr jil d'n dag volop geschene en overal rook 't naor 't vorjaor, zààt ik meej oòns moeder wir 's in 't kepelleke. D'r stònde wel oònderd kèèse te bràànde en de mèense konne lang nie aommaol op n'n bidstoel terecht. 't Kepelleke puilden uit van 't biddend volk. Ge begrep wel, dà't daorbiene om af te pikke wààr. De kùster ààr gelukkeg 'n zijdeur ope gezet, zo kon de walm van aol die kèèse temienste aonbuite. Ik wou m'n eige flienk ouwe en ik begon net as oòns moeder aon 'n rozenoedje. We wààre net aon 't tweede tientje, toen t'r ne vèènt dur 'n microfoon begon te praote in 't kefee neffen 't kepelleke. Wà wààr 't geval? In dà kefee zààte ze volop te fjiste, de deure van de zaol wieren opegezet en d'r begon 'n bendje te speule.

't Rippetwaar van 't bendje wààr schijnt nie so grôôt: ze spulde mar jin liedje en aolleman blèerde meej: *M'n wieggie was 'n stijfselkissie, m'n deke was 'n baaje rok.* Zwarte Riek ààr t'r bij zullie in Amsterdam jil de Jordaon meej platgekrege en nou zonge z't liedje op De Zeg ok al.

Zodrao de zanger begon, wààr òòns moeder wiet geworre van kwaojigèd, mar ze vetikten 't om op t'ouwe mì t'r rozenoedje. Veul mèense wààre gelijk opgestapt, toen 't bendje begon te speulen, òòns moeder nie. Die bleef durbidde en òònderwijl kwààme dà wiegeske en dà stesselkiesje van Zwarte Riek nog twee kjiirre vurbij.

Oònderwege kon òòns moeder d'r mar nie over uit: dieje kastelein wààr in eur ôôge ne goddelôôze. Toen 'k wà-d-ouwer wààr, kwààm ik 'r achter, dà't wel mee viel mì tiejen goddelôôze. IJ wààr b'alve kastelein ok nog dôôdgraover en ik kan m'n eige nie vorstelle, dàt de pestoor van De Zeg 't goed zou viene à t'r ne goddelôôze op't kerkof ròònd zou lôôpe.

Jaore laoter em ik dieje kastelein nog 's ne kjiir op de tillevisie gezien. Op De Zeg wààre opnaomes vor de serie van Merijntje Gijze en toen moog ie vor de kamera's vor dôôdgraover speule. Oòns moeder ee-g't net nie mjir meuge beleve. Meschien mar goed ok.

V

DE MOOISTE SPORT

VAN AOLLEMAOL

'T WIELERSEIZOEN ZIT 'R WIR AON TE KOMME

Diejen Eric Kolen, dà's 'n manneke, zeg. Die ee-g-'t goed vor mekaore. Wij, de riddakteurs, oeve nie elke week aon de studio te komme. Njut, ij ee van die slim apperaotjes waor-t-ie òòns veraoltjes meej op mimt. Dà spaord'òòns wir 'n ritjen uit, ee. Toch ee tà-d-opnemen ok naodêêle. Zo moes ik al in november in de weer om 'n stukske vor vandaog, de 29ste januaori, in mekaore te febrieke. En omdà'k 't over wielrenne wou emme, wààr tà nog nie so makkelijk, wor. Ge zuld'oe eigen wel afvraogen, oe ik daor bij kom. Dà sal oe ik 's gààuw vetelle.

In januaori begien't bij d'echte fietsers al te kriebele. Ze wulle de fiets op om alvast wà kilometers te maoke. Mar dan mot 't wel 'n bietje weer zijn, ee. Steld'oe eige nou 's voor, dà'k ier vandaog staon te bewere, dà t'r bij òòns van de week al jille pilletons meej koereurs vebij gekomme zijn en dà-d-ik toen ok mar vor d'n jiste kjir op de reesfiets gekrope zijn, dan is dà netuurlek 'n jil môôï veraol. Mar vor 'tzelfde geld lig t'r al drie weke snêeuw of is 't aolle daoge gladdig en is t'r mî te fiets gin durkommen aon. Dan zou'k 't wel van m'n neus gemaokt emme.

Jin dieng is wel zeker: à't 'n bietje wult, begiene dezen zondag bij òòns in de buurt d'jiste trainingsritte. D'echte beroepsrenners zitten aon de Middellàånse Zee en rijen daor al echte wedstrije. En over 'n maond zijn ze trug om te vetrekken in d'n Omlôôp 't Volk bij Gent. Dan zit ik aon de tillevisie en kan'k wir geniete van de môôïste sport die t'r vor mijn bestaot. Dan voel ik 't bij mijn pas echt kriebele, vorral à'k die mannen over de kasseie zien beule. Ik kan wel nie m'jir zo ààrd vorruit as toen'k twintig wààr, mar ik rij nog altij gèère meej m'n àànde boven op 't stuur over de keie. In de toerklup foetere z'altij op mijn, à'k op de keie demar-

reer. Mar daor stao tegenover da se mijn d'r bàargop vlot afrije. Dan mot ik te veul kilo's meej omôôg nemen, ee.

Nou mar ope, dà't 'n lekker vorjaor wordt meej prachtig fietsweer. En wie wit, fiets ik van de zomer ne kjir naor Eric Kolen in de studio, in plek van dà'k d'n auto pak.

(En beloofd is beloofd, ee: op d'n jiste juni 2003 zijn'k meej m'ne kollega Jan Gerrits op de fiets naor Liesout(Lieshout) gereeje. De zomer begon toen, 't wààr om elf ure al 30 graode. In Liesout em ik toen 'n paor stukskes vorgeleze die rechtstreeks op Omroep Braobàànt kwame. Eric Kolen wààr dik tevreeye.)

VI

IN MIJN TWEEDE TAOL

HET DIALECT ALS ECHTE TAAL

Het is mijn vaste overtuiging dat voor veel dialectsprekenden hun streektaal de echte moedertaal is. Zij is immers de eerste taal die zij – onbewust – gebruikten. De school bracht hun later het Nederlands bij, een taal die op – bewust – gemaakte afspraken berust. Hoe ingrijpend de invloed van het dialect als moedertaal is, kunnen we lezen bij Herman Teirlinck (*Verzameld Werk* Deel 1, blz. 253):

“Mijn grootmoeder, die bij ons inwoonde, is op honderdentweejarige leeftijd gestorven. Zij was afkomstig uit Zuidoost-Vlaanderen, maar verliet heel vroeg (nog geen twintig) haar geboortedorp om zich nabij en in Brussel te vestigen, waar zij verbleef tot aan haar dood. Toen zij daar volkomen was ingeburgerd, heeft zij van lieverlede de Brabantse tongval overgenomen (...)

Ik maak hier melding van omdat, toen zij drie á vierennegentig was geworden, ik aan haar en wonderlijk verschijnsel gewaar werd. Mijn grootmoeder was een sterke, harde vrouw. Ik heb nooit geweten dat ze ziek was. Een helder hoofd heeft ze tot na haar eeuwgetijde bewaard. Maar ik bemerkte nu allengs dat zij haar Brussels met Vlaanderse woorden of wendingen doorspekte. En in haar laatste levensjaren sprak zij klankzuiver dialect terug waarmee ze als kind was opgegroeid. Ze scheen zich van die fonetische kentering hoegenaamd geen rekenschap te geven...”.

Een ander treffend voorbeeld is de grootmoeder van de beroemde schrijfster Marguerite Yourcenar. Zij sprak haar hele leven Frans, maar bleek op haar sterfbed het Gents van haar vroegste jeugd perfect te beheersen. Geen wonder dat dialect een nostalgische waarde bevat. Daarover moeten we niet laatdunkend doen, als zou het hier om een hobby gaan van bejaarden die met hun ogen dicht in gedachten het land

van hun jeugd bereizen. Het dialect maakt naar mijn mening een wezenlijk deel uit van iemands persoonlijkheid.

Zo zal, als emoties naar buiten treden, het dialect wel eens de overhand krijgen op het standaard-Nederlands. Dat brengt mij op de tien woorden die ik voor deze bijdrage zou willen reserveren. Het zijn scheldwoorden met een emotionele lading.

tietei – letterlijk: kippenei, in de betekenis van ‘geweldige sufferd’

droel – ‘onnozele hals’

ollewaai – ‘wispelturig vrouwmens’; ‘ol’ betekent ‘hol, gat’, de persoon waait met alle winden mee; ook ‘lichtzinnige vrouw’

oesem – ‘schurk’

kluivenduiker – ‘onhandig persoon die zijn gebrek zelf niet in de gaten heeft’

zjivverèèr – ‘zeurpiet’; *zjivvere* betekent behalve ‘leuterpraat verkopen’ of ‘nooit kunnen zwijgen’ ook ‘kwijlen’

’òòntigen *’òònd* – letterlijk ‘vuile hond’, ‘onvoorstelbare viespeuk’; *òòntig* betekent ‘te vies om aan te pakken’, is het afkomstig van het Franse ‘*honteux*’ (schandelijk)?

klapstèèrt – ‘klikspaan’ of ‘klappei’

soepele badgast – ‘vreemde snuiter’ of ‘nutteloos persoon’

sjappie – ‘schuinsmarcheerder’ of ‘schooierstype’

Schelden mag dan een schilderachtige bezigheid zijn, ze is echter weinig opbouwend. Vandaar dat ik bij nader inzien toch liever kies voor tien andere woorden, en wel woorden die horen bij mijn jeugd *’op d’n buiten*’ in de vrije natuur.

kukelekaontjes, ‘pinksterbloemen’

Voor mij klinkt in dit woord de blijheid om het voorjaar. Een haan begint ’s morgens al vroeg te *’kukele*’, blij als hij is om de nieuwe dag.

kruidores, letterlijk ‘kruisdoorns’, ‘kruisbessen’

Bij ons thuis en bij veel burens stonden 'in d'n 'of' naast de 'beziebossen', struiken met rode en zwarte bessen, de heerlijke kruisbessen, die meestal geen kans kregen om rijp te worden, voor die tijd hadden we ze al opgegeten. We begrepen maar niet waar naderhand die buikpijn vandaan kwam.

paopekannikes, 'vruchtjes van de meidoorn'

In de vrije natuur is voor wie zoekt van alles te eten, onder andere de oranjerode vrucht van de meidoorn. Ze heeft weinig vruchtvlees rond een relatief grote pit. Nu nog eet ik ze met smaak tot ontsteltnis van voorbijgangers. Ze denken dat ik mij ga vergiftigen. Het is geen delicatessen, maar de smaak is niet onaangenaam, vind ik...

broenekels, 'brandnetels'

De natuur levert niet louter aardige dingen, het is ook wel eens oppasen geblazen, anders 'broend'm'. 'Oe eige broene' heeft twee betekenissen: letterlijk 'gepriktd worden door een brandnetel', figuurlijk 'de kous op de kop krijgen' of 'een tegenslag moeten verwerken'.

Met brandnetels speelden we vroeger een gemeen spelletje. We probeerden iemand wat wijs te maken: "Broenekels broenen in de meimaand nie...", als hij de proef op de som nam en uiteraard toch gepriktd werd, maakten we onze zin af: "... mar wel in oe 'àànde, sukkelèèr".

anniebroek, 'vlaamse gaai'

In Oud Gastel komt deze vogel niet veel voor, daarom valt hij extra op door zijn prachtige kleuren. Voor mij heeft de dialectische benaming altijd een geheimzinnige, exotische klank behouden. In Tilburg en omgeving noemt men de vlaamse gaai 'broekhannik', een opmerkelijke omkering van de twee delen van de samenstelling. Naast 'anniebroek' komt namelijk bij ons ook nog de naam 'annikbroek' voor. Uiteraard missen we in dit woord de 'h', omdat die in het Gastels nooit voorkomt.

oksterbolleke, 'winterkoninkje'

Het kleinste vogeltje in onze streken is een wondertje om te zien, zoals het daar haast onzichtbaar pleegt te zitten als een bolletje aan een tak vastgegroeid.

glaozewasser, 'libel'

Nog zo'n wonder is de libel die met haar fijne doorschijnende vleugeltjes een lampeglas schoon zou kunnen maken. Dikwijls heb ik er sprakeloos naar staan kijken. Wat is de mens dan toch een onhandig schepsel!

koeistouwerke, 'kwikstaartje'

Mijn voorkeur voor kleine wezentjes is duidelijk aan het worden. Neem nu het kwikstaartje. Het strijkt op zijn gemak neer op de rug van een koe en begint in haar vel te pikken. De koe doet onwillekeurig telkens een stapje naar voren. Vandaar de treffende Gastelse benaming voor dit speelse vogeltje.

bliendaos, letterlijk 'blinde daas', 'horzel'

Op dit kleine insect heb ik het niet begrepen, het is de schrik voor mens en dier; paarden worden er dol van, mensen slaan als bezetenen om zich heen. We kennen niet voor niets de uitdrukking 'van de muggen naar de bliendaozen' (van de regen in de drup).

echelstèèrt, 'slurf van een orkaan'

Op het platteland wordt het weer nauwlettend gevolgd. We speuren de hemel af en maken daarna onze eigen weersverwachting; daar hebben we geen satelliet of computer voor nodig. Bij noodweer kan een orkaan, herkenbaar aan de 'echelstèèrt', grote ellende aanrichten. Een wolk zuigt zich door middel van die 'echelstèèrt' vol. Een 'echel' is een bloedzuiger. De uitdrukking 'ij zùpt as 'n echel' laat zien hoe beeldend ons dialect kan zijn.

Het was niet makkelijk om een keuze te maken voor deze bijdrage; tijdens het schrijven en nalezen van dit artikel schoten mij weer veel andere woorden te binnen die met even veel recht hier een plaats zouden verdienen. Ons dialect kent een geweldige rijkdom die wij moeten koesteren en moeten bewaren voor het nageslacht.

Eerder verschenen in Cor Swanenberg(red.) *Onder ons gezegd in Brabant*, 1993.

DE H IN WEST-BRABANT

Het West-Brabants onderscheidt zich in een aantal opzichten van het Midden- en Oost-Brabants. Het opvallendst is, dat de West-Brabanders de *h* niet uitspreken. Binnen het Nederlandse taalgebied is dat niet uitzonderlijk: bijna alle Nederlandse dialecten ten zuiden van onze landsgrens stellen het zonder *h*. Toch blijft het voor niet-West-Brabanders wennen.

Wellicht hebben sommigen van u de spottende zinnnetjes weleens gehoord waarin de Tilburgers de Bredanaren op een lachwekkende manier nadoen: *D'r zat 'n ondje in 'n okje mee; 'n andje vol ooi; "Ap," zee 't ondje en hop was 't ooi.*

Hebt u goed geluisterd? Dan hebt u temidden van al die woorden zonder *h* er een met een *h* gehoord: *hop*, terwijl dit woord nou juist zonder *h* uitgesproken zou moeten worden.

Toch hebben de Tilburgers gelijk: de West-Brabander die let op zijn woorden, heeft soms de neiging heel netjes te spreken met als gevolg, dat hij het te netjes doet en dan een *h* laat horen, waar dat niet hoeft. In de taalkunde heet dat verschijnsel *hypercorrectie*.

Mijn onvolprezen leermeester, professor Weijnen, vertelde eens een mooie anekdote die hiermee te maken heeft. Toen hij nog in Roosendaal woonde, kwam bij hem wekelijks een groenteboer aan de deur. Op een dag had die groenteboer zelf zijn naam op zijn groentekar geschilderd: Harnold van Oosterhout; Arnold met een *h* dus. Toen professor Weijnen daar voorzichtig een opmerking over maakte, zei de groenteboer vol begrip:

"Jao, ik weet 't. Daor staod *Arnold*, mar 't mot *Harnold* zijn."

Voelt u 'm? Ik zie de ogen van professor Weijnen nog glinsteren, toen hij dat verhaal fijntjes aan ons, zijn cursisten, vertelde. En wij onthielden voor altijd wat hypercorrectie was.